

ISSN 2181-922X

O'ZBEKISTON

TIL VA MADANIYAT

LINGVISTIKA

2024 Vol. 2 (1)

www.navoiy-uni.uz

www.uzlc.navoiy-uni.uz

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Bosh muharrir:	Hamidulla Dadaboyev
Bosh muharrir o'rinbosari:	Zulxumor Xolmanova
Mas'ul kotib:	Dilafroz Muhammadiyeva

Tahrir hay'ati

Baxtiyor Abdushukurov, Samixon Ashirboyev, Sulton Normamatov, Munavvara Qurbonova, Muhayyo Hakimova, Dilrabo Baxronova, Nodira Alavutdinova, Muqaddas Abdurahmonova, Marhabo Umurzoqova, Manzura Shamsiyeva, Zilola Shukurova, Gavhar Komilova, Kamola Rixsiyeva, Iqbol O'razova, Muhabbat Madaminova, Rohila Abdullayeva, Saodat Israilova, Mushtariy Xolmurodova, Nodir Jo'raqo'ziyev.

Jurnal haqida ma'lumot

"O'zbekiston: til va madaniyat" jurnali – lingvistika, tarix, adabiyot, tarjimashunoslik, san'at, etnografiya, falsafa, antropologiya va ijtimoiy tadqiqotlarni o'rganish kabi sohalarni qamrab olgan akademik jurnal.

Jurnalning maqsadi – ko'rsatilgan sohalarga oid dolzarb mavzulardagi bahs-munozaraga undaydigan, yangi, innovatsion g'oyalarga boy, o'z konsepsiyasiga ega bo'lgan tadqiqotlarni nashr etishdir.

Ingliz, rus va o'zbek tillaridagi, shuningdek, boshqa turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi. Iqtisodiy tahlillar hamda siyosatga oid maqolalar e'lon qilinmaydi.

Jurnalda kitoblarga yozilgan taqrizlar, adabiyotlar sharhi, konferensiyalar hisobotlari va tadqiqot loyihalari natijalari ham e'lon qilinadi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farq qilishi mumkin.

"Lingvistika" Oliy attestatsiya komissiyasi ilmiy nashrlar ro'yxatidagi "O'zbekiston: til va madaniyat" jurnalining tilshunoslik yo'nalishidagi seriyasi bo'lib, yilda to'rt marta e'lon qilinadi. "Lingvistika" seriyasida professor-o'qituvchilar, doktorantlar, stajyor-tadqiqotchilar, mustaqil izlanuvchilar, magistrantlarning lingvistika yo'nalishidagi ilmiy maqolalari nashr etiladi.

"Lingvistika" seriyasi 2021-yil mart oyidan chiqa boshlagan.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

O'zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

Email: uzlangcult@gmail.com
Website: www.linguistics.tsuull.uz

Alisher Navoi Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature

Editor-in-Chief:	Hamidulla Dadaboev
Deputy Editor in Chief:	Zulkhumor Kholmanova
Executive secretary:	Dilafruz Muhammadiyeva

Editorial Committee

Bakhtiyor Abdushukurov, Samikhon Ashirbayev, Sultan Normamatov, Munavvara Kurbanova, Muhayyo Hakimova, Dilrabo Bakhronova, Nodira Alavutdinova, Muqaddas Abdurahmanova, Marhabo Umurzakova, Manzura Shamsiyeva, Zilola Shukurova, Gavhar Komilova, Kamola Rikhsiyeva, Iqbol Urazova, Muhabbat Madaminova, Rohila Abdullayeva, Saodat Israilova, Mushtariy Kholmuradova, Nadir Jorakoziyev.

Journal information

“Uzbekistan: Language and Culture” is an academic journal that publishes works in the field of linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies.

The purpose of the journal is to publish the results of the latest research that are rich in new, innovative ideas and has its own concept, which stimulates debate on topical issues in these areas.

The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcome. We do not publish economic analyses or political articles.

In addition to research articles, the journal announces book and literary work reviews, conference reports and research project results. The authors' ideas may differ from those of the editors'.

“**Linguistics**” is a linguistic series of the journal “Uzbekistan: Language and Culture” which in the list of scientific publications of the High Attestation Commission, published four times a year. The “Linguistics” series publishes linguistic articles by professors, doctoral students, trainee researchers, independent researchers, and masters.

The “Linguistics” series was launched in March 2021.

Alisher Navoi Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature.

103, Yusuf Khos Hojib, Yakkasaray, Tashkent, Uzbekistan.

Email: uzlangcult@gmail.com
Website: www.linguistics.tsuull.uz

Mundarija

Lingvistika

Shuhrat Hayitov

Bobur asarlarining filologik tadqiqi.....6

Kamola Rixsiyeva

Qa= asosli lingvistik birliklarning semantik to'r asosidagi tahlili19

O'razova Iqbol

Eski o'zbek tilidagi "holat" semali frazemalar tahlili (XIV asrning II yarmi manbalari asosida)28

Mamarajabova Iroda

Eski o'zbek turkiy tildagi vaqt konseptini ifodalovchi leksemalar taraqqiyoti42

Ma'suma Mo'minova

Suv komponentli frazemalarda milliy-madaniy belgilar ifodasi57

Israilova Saodat Turapovna, Dilnoza Jumanova

Diskurs va uning ilmiy talqini67

Zahro Abruyeva

Ijtimoiy muloqotga xos ayrim murojaat shakllarining lingvokognitiv tahlili75

Shaxlo Baxodirova

"O'tgan kunlar" romanidagi lakunar birliklar88

Zarnigor Davronova

Badiiy matnda antroponim va unga yondosh tushunchalarning lingvistik xususiyatlari (Abdulla Qodiriy ijodi asosida)100

Zarifa O'rinova

Aforizmlar – intertekstual birlik sifatida113

Saodat Israilova, Gulnoza Rayhonova

Tezauruslardagi shaxs otlarining paradigmaticasi125

Mirzayeva Go'zal

Dunyo va turk tilshunosligidagi neyrolingvistik tadqiqotlar xususida132

Azizova Nilufar

"Devoni lug'otit turk"dagi "oziq-ovqat" semali leksik birliklarni semantik maydon asosida tadqiq etish142

Content

Linguistics

Shukhrat Khaitov

A philologik study of Babur's works6

Kamola Rixsiyeva

Semantic web-based analysis of qa= based linguistic units19

Iqbol Urazova

Analysis of phrases with the term "state" in the old uzbek language
(Based on the sources of the second half of the 14th century)28

Mamarajabova Iroda

Development of lexemes with the concept of time in the straotürkic
language42

Ma'suma Mo'minova

Expression of national – cultural signs in phrases with a water
component57

Israilova Saodat Turapovna, Jumanova Dilnoza

Discourse and its scientific interpretation67

Zakhro Abrueva

Linguistic-cognitive analysis of social communication forms of
address75

Shaxlo Baxodirova

Lacunar units in the novel "O'tgan kunlar"88

Zarnigor Davronova

Linguistic features of anthroponym and related concepts in literary text
(based on the works of Abdullah Qadiri)100

Zarifa O'rinova

Aphorisms – as an intertextual unit113

Saodat Israilova, Gulnoza Rayhonova

Paradigmatics of personal nouns in thesauruses125

Go'zal Mirzayeva

About neurolinguistic research in world and Turkish linguistics132

Nilufar Azizova

Studying the lexical units of "food" in the "Devoni lugotit turk" based on
the semantic field142

Dunyo va turk tilshunosligidagi neyrolingvistik tadqiqotlar xususida

Go'zal Mirzayeva¹

Annotatsiya

Maqolada dunyo, hususan turk tilshunosligida neyrolingvistika bilan bog'liq tadqiqotlar, olimlarning ilk qarashlaridan tortib hozirgi kunga qadar olib borilgan izlanishlar haqida ma'lumot berildi. Til va nutqdagi patologiyalarning aniqlanishiga doir ilk qarashlar va hozirgi kunda ularning yechimi yo'llari va bu sohadagi muammolar aytiladi.

Kalit so'zlar: *neyrolingvistika, til, nutq, miya, chap yarimshar va o'ng yarimshar, neyro lingvistik dasturlash (NLP).*

Fonetikaga doir adabiyotlarda til tovush jihatining tuzilishi ancha sodda yoritilgan. Biroq, aslida, u juda murakkab va inson miyasi idora etuvchi turli nutq mexanizmlari ishtirok etadigan jarayonlar natijasida hosil bo'ladi (Abduazizov 2010, 29.). Tovushlar bilan miyaning o'zaro aloqadorligi masalasi birinchi bo'lib Yevropa tilshunosligida o'rganila boshlandi (Lesser 1995, Eriks-Brophy 2004). Har bir inson ma'lum bir jamiyatda tug'iladi, o'sadi va o'sha tilda uning nutqi shakllanadi.

Shu kunga qadar miya faoliyatiga doir olib borilgan tadqiqotlar mukammal deb qaralardi, biroq XXI asrda yuzaga kelgan fan o'zgarishlari shuni ko'rsatdiki, aslida nutq o'zgarishlari aynan miya faoliyati bilan bog'liq. Aslida tibbiyotning sohasi bo'lgan neyronlarning tovush va tovush o'zgarishlari bilan bog'liqlik holati asoslanib tilshunoslikka olib kirildi va neyrolingvistika terminini oldi. Jahon tilshunosligida ushbu yo'nalishning yuzaga kelishi 150 yillarni o'z ichiga oladi va bu borada ko'plab ham amaliy hamda nazariy ishlar amalga oshirilgan. Maqolamizda turk tilshunosligidagi neyrolingvistik tadqiqotlar va ularning amalga oshirish jarayonlari haqida ma'lumot berishga harakat qilamiz.

Nutq orqali aloqa qilish qobiliyati, insonning o'z borlig'i bilan tashqi dunyoning xususiyatlarini idrok etish asosida yotgan lingvistik funktsiyalar va miyaning lokalizatsiyasi bilan bog'liq muammolar

¹ Mirzayeva Go'zal – ToshDO'TAU tayanch doktoranti.

E-pochta: guzelmirzayeva77@gmail.com

Iqtibos uchun: Mirzayeva G. Dunyo va turk tilshunosligidagi neyrolingvistik tadqiqotlar xususida. *O'zbekiston: til va madaniyat. Lingvistika.* 2024-2: 132-141.

asrlar davomida fanning turli sohaları diqqat markazida bo'lib kelgan. Til va ongning moddiylik substrati miloddan avvalgi yillarda sharq va g'arb faylasuflarining uni topishga intilishi bilan boshlandi.

Miloddan so'ng Dekart boshchiligidagi mashhur olimlar "tilning miya organi"ni konariumdan miyaning korpus kollosumigacha turli qismlaridan topishga harakat qilishdi.

Miyaning aqliy funktsiyalari uning lokalizatsiyasi haqidagi eng keng qamrovli gipotezani birinchi bo'lib o'z davrining eng yirik anatomi bo'lgan Gallning tadqiqotlarida uchratish mumkin. U miyaning o'ng yarimsharidagi kulrang materiyaning ahamiyatini tushunib yetgan. Aqliy funktsiyalar va miyaning lokalizatsiya xaritasini yaratish ishi ham unga oid. Birinchi bo'lib miya faoliyatida ishtirok etuvchi miyaning eng muhim hududi sifatida aniqlangan korteks (miya yarim shari)ni ham Gall aniqlagan va tadqiqot olib borgan. Albatta, Gallning yondashuviga qarshi chiqqan va miyaning yagona organ ekanini bundan tashqari, miya hududlari funktsiyalari jihatidan ajralmasligini ta'kidlagan tadqiqotchilar ham bo'lgan. Ushbu qarashlar bugungi kunda ham qabul qilingan miya faoliyatini tashkil etish bilan bog'liq "dinamik yondashuvlar" asosida yotadi. Miyani o'rganadigan fan sohalarining rivojlanishi bilan ba'zan "dinamik", ba'zan "mahalliy" yondashuvlar birinchi o'ringa chiqdi.

Yangi usullarning paydo bo'lishi natijasida miya shikastlanishi bo'lgan bemorlarda anatomik va fiziologik tadqiqotlarning rivojlanishi bilan kognitiv funktsiyalar miyaning lokalizatsiyasi bilan bog'liqligi aniqlandi. Insonning metakognitiv funktsiyalari haqidagi g'oyalarni rivojlantirish I. M. Sechenov, I. P. Pavlov, A. A. Uxtomskiy, V. M. Behterev, L. S. Vygodskiy, P. K. Anohin, A. N. Leontiyev, U. A. R. Luriya va boshqa ko'plab mashhur rus olimlarining ishlari tufayli yuzaga keldi.

Shu bilan birga, tilshunoslikdagi tizim va konkret vaqt-makon o'lchovli jarayon bo'lgan til va nutqni farqlash hamda nutqni eksperimental tekshirish zarurati birinchi o'ringa chiqqan boshladi. Bu yondashuvning asoschilari V. Gumbold, F. de Sossyur, A. A. Potebniya, I. A. Boduen de Kurtene, A. M. Peshkovskiy, N. S. Trubetskoy, V. O. Matezius va Praga Lingvistik maktabning boshqa vakillari L. V. Shcherba, R. Yakobsonlardir. Biroq, lingvistik va neyrofiziologik ma'lumotlarni bevosita bog'lash haqidagi qarashlar keyinchalik yuzaga keldi. 1860-yillarning ikkinchi yarmida fransuz P. Broka va avstriyalik K. Vernike tomonidan miyaning chap yarim sharida joylashgan va so'zlarning ishlab chiqarish va ularni aniqlash uchun javobgar sohalar aniqlandi. Bu topilma miyaning haqiqatan

ham kognitiv funktsiyalarga javobgar ekanini isbotlagani uchun butun dunyo ilm olamiga katta ta'sir ko'rsatdi. Biroz vaqt o'tgach, boshqa ma'lum funktsiyalar miyaning chap yarim shari tomonidan ta'minlanishi aniqlandi. Oradan uzoq vaqt o'tgach, chap va o'ng miya yarim sharlarining o'ziga xos xususiyatlari va funktsional assimetriyasi tadqiq qilingan va batafsil tavsiflangan.

Natijada, barcha semiotik harakatlar miyaning chap va o'ng yarim sharlari tomonidan taqsimlanishi ko'rsatildi (R. Sperri Nobel mukofoti). Shuning uchun, Homo Loquens, ikki yarim sharli miya tuzilishi tufayli, o'ng va chap yarimsharlarni ta'minlaydigan avtomatik va tasodifiy og'zaki nutq funktsiyasi ikkilik kodlash va tahlil qilish qobiliyatiga ega (Balonov, Deglin, 1976; Ivanov, 1983; Lotman, 1983; 1984; Chernigovskaya, Deglin, 1984, 1986; Deglin, Balonov, Dolinina, 1983; Balonov, Deglin, Chernigovskaya, 1985; Yakobson, 1985; Best, 1988; Chernigovskaya, 1994;1996; 1999; Brain assymetry, 1995). Darhaqiqat, L.Viganning o'ng va chap yarim sharlarning "mustaqilligi" haqidagi g'oyalari va har bir yarim sharga xos bo'lgan ong turi bilan bog'liq g'oyalarni ilgari surgan kitobi 1844 yilda yozilgan.

Biroq nafaqat bu muhim tadqiqot, balki mashhur britaniyalik nevrologlar S.Uilks va X. Jeksonlar tomonidan 1868 yilda olib borilgan tadqiqot rus M. M. Minasseina va keyinchalik M. I. Astvatsaturovning 4 asari funktsiyalari miyaning lokalizatsiyasi haqidagi g'oyalarning rivojlanishiga ta'sir qilmadi Bu esa hayratlanarli. Shu bilan birga, Brocka va Vernike tomonidan qilingan kashfiyotlar ko'p yillar davomida ilm-fan olamini egalladi (Luriya 1979; Ahutina 2002).

Nutq patologiyasi haqidagi ma'ruzasida Jekson lingvistik funktsiyaning ikki turi mavjud ekanini ta'kidladi: "intellektual til" va hissiyotlarni ifodalovchi "hissiy til". Jeksonning so'zlariga ko'ra, "hissiy til" stereotiplar, argolar, vulgarizmlar yoki oddiy konstruktsiyalar, shuningdek, yuz ifodalari, imo-ishoralar, jestlarni o'z ichiga oladi. Ushbu yondashuvda, bugungi kunda miyaning o'nlab tajribalar bilan tasdiqlangan chap va o'ng yarim sharlarning xususiyatlarini aniq ko'rish mumkin. Jekson so'zning chiziqli tuzilishini tavsiflaydi; fonologik, leksik, grammatik va semantik jihatdan tartiblanishini nazarda tutib «nutq» so'zlarning bir joyga to'planishi emas, - deydi. Kasallik bu qoidalarining hammasi yoki bir qismi buzilishiga olib kelishi mumkin, buzilishlarning "ro'yxati" o'ng yoki chap yarim sharning shikastlanganligiga qarab farqlanadi. Bu aniqlash, tegishli qoidalar miya tomonidan belgilanishini ko'rsatadi. R.Yakobson keyinchalik bu aloqadorlikni ifodalash orqali afaziyalar tasnifining

asoslarini tushuntiradi (Yakobson, 1985).

Mumkin bo'lgan qarama-qarshilikni oldindan ko'ra olgan Jekson, "so'zni buzadigan miya shikastlanishining lokalizatsiyasi bilan, lingvistik funktsiyaning lokalizatsiyasi ikkita alohida hodisadir", deb ogohlantiradi.

Avvalo turk tilshunosligida neyrolingvistika termini haqida ma'lumot beradigan bo'lsak, "Dil ve beyin" (til va miya) hamda nörolinguistik atamaları bilan yuritilishining guvohi bo'ldik. O'zbek tilshunosligida terminlar asosan xalqaro terminlar asosida yuritilsa, turk tilshunosligida terminlarga yondashuv boshqacharoq, ya'ni xalqaro terminlarni ham turk tiliga moslashtirish holati kuzatiladi va o'rganish jarayonida neyrolingvistikani yuqorida keltirgan terminlarimizdan boshqa termin bilan berilganini uchratmadik. Turk tilshunosligida matn orqali suhbatdoshning kimligini aniqlash fonetik jihatdan formulalar asosida tahlil qilingan (Ibuslu@edu.tr.). Ko'plab eksperiment tadqiqotlarida sog'lom nutq egalarining nutqiy faoliyatiga doir quyidagi savollarga javob izlashga harakat qilingan:

- tovushni ajratish va talaffuz qilish
- "yozuv-tovush" birlashuvi
- fonema talaffuzida "tanlov-birlashtiruv"
- suhbat va nutq organlari orasidagi munosabat
- ohang va ma'no aloqasi
- his qilish, nutq orqali izohlab berish
- tovushlarning miya nuqtalari bilan bo'lgan munosabati.

Til va nutqdagi nuqsonlar nutq jarayoni, ohang, urg'u, talaffuzda qo'shimcha qo'shilgandagi o'zgarishlar paronimlar tufayli ma'no o'zgarishidagi nuqsonlarni o'z ichiga oladi. Til va nutqdagi nuqsonlar bir qancha shakllarda namoyon bo'ladi. Til va nutqdagi nuqsonlarni quyidagicha guruhlash mumkin:

1. Nutqdagi nuqsonlar:

2. So'zlash – artikulyatsion nuqsonlar (tovush tushirish, tovush orttirish, tovush almashtirish)

A. Talaffuzdagi nuqsonlar;

B. Nutq jarayonidagi nuqsonlar (shoshilib talaffuz qilish, duduqlanish).

3. Tildagi nuqson: kech chiqqan til, so'z boyligining kamligi;

Til va nutqdagi boshqa nuqsonlar: miya falaji bilan bog'liq til va nutq nuqsonlari; eshitish bilan bog'liq nuqsonlar; zehni pastligi bilan bog'liq nuqsonlar; ruhiyat (afaziya) bilan bog'liq nuqsonlar (Erer 1994).

Insonning asab tizimida biror hastalik bo'lsa, bu uning nutqida

namoyon bo'ladi. Inson nutqidagi nuqsonlar to'g'ridan-to'g'ri uning zehni bilan bog'liq. Nutq a'zolaridagi kamchilik uning ravon nutqda so'zlashishiga o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatadi. Masalan, eshitish jarayoni muammoli insonlar nutqi ravon bo'lmaydi. Nutqi ravon bo'lmagan insonlarning nutqida turli tovush hodisalari kuzatiladi. Masalan, tovush tushishi hodisasi duruyo-duruyor, gödüm-gördüm, araba < arba, havlu < avlu, saat < sat.

Tovushni o'zgartirib talaffuz qilish ko'p kuzatiladigan nutqiy nuqsonlardandir. So'zda talaffuz qilinishi qiyin bo'lgan tovush talaffuz osonroq boshqa tovush bilan almashtirilib talaffuz qilinadi: bes-beş, yüsük-yüzük, kaymon-kamyon çizgi < çisgi, para < paya, kitap < kipat.

Tovush buzilishi holatida tovush nutq jarayonida yangi bir tovush bilan almashtirilib talaffuz qilinadi: yax-yaz, kaxgöz-karagöz, gelir < gelih < geliy < gelüm. Inson tovushi talaffuzning uch hususiyati bor:

1. Tovush pardasi;
2. Tovush ritmi;
3. Ohang

bu uch hususiyatdagi nuqson suhbatdosh va so'zlovchini estetik jihatdan bezovta qiladi va suhbatga to'siq bo'ladi. Nutqdagi nuqsonlar, asosan, maktab yoshidagi bolalarda kuzatiladi. Buning asosiy sababi, bu yoshdagi bolalarning o'yin paytida baland ovoz bilan gapirishi va baqirishidir. Miya falajiga chalingan insonlarning nutqi ravon bo'lishi kam kuzatiladigan hol. Bunday insonlarning miya faoliyati me'yorida ishlasa ham, mushaklarning yetarlicha ishlamasligi tufayli tovushlar talaffuzi qiyin kechadi. Miya falajiga uchragan insonlarning barchasida ham nutq nuqsonlari bir hil darajada bo'lmasligi ham mumkin. Bunday insonlarning nutqidagi nuqson miyaning zararlanish darajasiga ko'ra va nutq a'zolarining shikastlanish holatiga ko'ra yuzaga keladi.

Talaffuz va nutqdagi kamchiliklar bir qancha xususiyatlarga ega:

a. Nutq organlari faoliyatidagi nuqsonlar (lab va tomoqda shish mavjudligi, eshitish organidagi muammo, og'iz bo'shlig'i va bo'g'izdagi nuqsonlar, tishlarning joylashuvidagi nuqsonlar);

b. Markaziy nerv sistemasi muammolari (miya falaji, hotira sustligi, so'zni buzib talaffuz qilish);

c. Nevrologik muammolar (afaziya kasalligi vb.)

d. Sezgi a'zolaridagi nuqsonlar (eshitish va ko'rish qobiliyatining pastligi);

e. Atrofdagi turli salbiy holatlar ta'siri;

f. Travmalar;

g. Aqldagi nuqsonlar (ruhiy hastalik va Daun sendromi);

h. Axloqiy, ijtimoiy – psixologik muammolar (jiddiy ijtimoiy muammosi bo'lgan ota-onaga nisbatan bola o'z-o'zini begona his etishi va ularning e'tiborini tortish uchun turli usullardan foydalanish, autizm vb.)

i. Bilingvizm.

Yuqorida ko'rilganidek, nutqning talaffuzidagi nuqsonlarga, asosan, neyronlar va markaziy nerv sistemasi o'zining ta'sirini ko'rsatadi.

Turk professori Barish Korkmaz neyrolingvistika sohasida katta ishni amalga oshirgan olim hisoblanadi. Uning “Dil ve Beyin (Çocuklarda Dil ve Konuşma Bozuklukları)” deb nomlangan kitobida ona tili va nutqning rivojlanishi, bolalardagi eshitish bilan bog'liq nuqsonlar va tilning rivojlanishi, nutq uning xususiyati va buzilishlari, rivojlangan til nuqsonlari, orttirilgan nevrologik hastalarga hos nutq va til muammolari, afaziya sindromlari, til va nutq terapiyasi haqida batafsil ma'lumot beribgina qolmay, ushbu muammoga duch kelgan hastalar bilan ishlash va ularni davolash usullarini o'rgatadi. Olimning ilmiy ishining ahamiyatli jihati shundaki, u bolaning 18 oyligidan boshlab uning nutqida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni misollar orqali ko'rsatib beradi va uning yechim yo'llarini yozadi. Barish Korkmaz ishining so'nggida Turkiyadagi neyrolingvistika sohasi haqida shunday deydi: “Turk tilshunosligining bir yo'nalishi bo'lgan psiholingvistika yo'nalishi vakillari, tilshunoslar hamda nevrologlar va logopedlar birlashgan holda nutqida nuqsoni bo'lgan insonlar bilan kompleks ishlashlari kerak. Turk tilshunosligida neyrolingvistik tadqiqotlar afsuski u qadar rivojlangan deb aytolmaymiz. Xususan tibbiyot va gumanitar fanlar orasida aloqa yo'qligi buning katta sabablaridan, deb ayta olamiz. Tilida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan aynan turk tilida ishlanadigan testlar hali qoniqarli saviyada deb bo'lmaydi” (Korkmaz 2005, 284-285.). Olimning bu asari 2005 yilda yozilgan bo'lib, u vaqtlarda hali Turkiyada bu soha u qadar rivoj topmagan edi. Lekin B.Korkmazning ushbu asari neyrolingvistikaning juda katta muammo va yechimini qamrab olgan ilmiy asar hisoblanadi.

O'tgan vaqt mobaynida esa neyrolingvistika sohasida yana ko'plab tadqiqotlar yuzaga keldi. Bulardan ozarbayjonlik professor G.Sa'diyevaning ishlarini e'tirofga sazovor ishlardan deyish mumkin. Olima ozarbayjonlik bo'lishiga qaramay, tadqiqotlarini turk hastalari bilan olib borgan va ular bilan bog'liq muammolarni o'rgangan

hamda turk neyrolingvistikasining rivojlanishiga o'zining salmoqli hissasini qo'shgan. Olima o'zining tadqiqotlarida afaziya va uning turlari haqida ma'lumot beradi va kuzatish olib borgan bemorlarining talaffuzidan olingan misollarni tilshunoslikning yo'nalishlari bo'yicha tahlil qiladi. Masalan, bevosita bizning mavzuimizga aloqador bo'lgan tovush o'zgarishlari bilan bog'liq afaziya turlariga turk bemorlari nutqidan olingan ushbu so'zlarni keltiradi: , sarı→salı, arı→alı, gül→gür, kent→tent, geldi→deldi, hekim→ekim, kuş→uş, kız→ız, hamam→amam (Sadiyeva 2004, 222-223.). Ko'rilganidek, keltirilgan misollarda tovush o'zgarishlarining bir qancha: tovush tushishi, tovush almashinishi kabi turlarini ko'rishimiz mumkin.

G.Ergenning ilmiy tadqiqot ishida esa afaziya, uning turlari, afaziyaga chalingan bemorlarni aniqlash testlari va ularning turlari haqida to'liq ma'lumot berilgan. Tadqiqotchi afaziyaga chalingan bemorlarni va ularning darajalarini aniqlash uchun yettita test turini taqdim etadi va sinovdan o'tkazadi hamda ushbu sinovning ayollar va erkaklar o'rtasidagi statistikasini taqdim etadi. Shuningdek, ish so'nggida taqdim qilgan qaysi testlari sinov jarayonida yaxshi natija berganini o'z xulosasida bayon qiladi (Ergen 2019).

Uludag' universiteti tadqiqotchisi bo'lgan M.V.Tuz o'zining maqolasida Neyro Lingvistik Dasturlash haqida ma'lumot beradi. Ushbu daturlash tarihiga to'htalar ekan tadqiqotchi shunday deydi: "NLP (Neyro Lingvistik Dasturlash)ga tilshunos olim Jon Grinder va matematik Richard Brendlar tomonidan Kaliforniya universitetida 1970-yillarning boshlarida asos solingan. Bu ikki tadqiqotchi tilning shaxslarga va uning xatti-harakatlariga ta'sirini o'rganib chiqdi hamda tilshunoslik va psixologiya sohasidagi tajribalaridan foydalanib, Neyro lingvistik dasturlash deb ataydigan ilg'or aloqa modelini ilg'or kompyuter texnologiyalari bilan birlashtirdi. NLP - Bandler va Grinder tomonidan kiritilgan tushuncha bo'lib, ular ko'plab inson xatti-harakatlari samaradorlikka emas, balki muammolarga qaratilganligini ko'rgan va bu ikki tadqiqotchi odamlarni nima faolroq qilishini aniqlash bo'yicha tadqiqot olib borishgan (Tuz 2002, 138). Ya'ni tilshunos aytayotgan bu tadqiqot tilida nuqsoni bor kishilarning nuqsonini aniqlash emas, balki uni bartaraf etishi yo'llarini izlaydi va shunga yordam beradi. Bu ishdagi termin NLPni M.V.Tuz shunday ochiqlaydi:

"Neyro:Bumiyayokiko'proqnevrologiyasifatidaishlatiladigan yoki butun tanani o'rab turgan asab tizimidir. Nevrologik jarayon bo'lgan ko'rish, eshitish, his qilish, ta'm va hidlash sezgi organlarimiz bilan tashqi dunyoni idrok etishda hamda ichki sezgimiz - intuitsiya

bilan bog'liqdir.

Lingvistika: Til va uning tuzilishi. Til bizning fikrlarimizni boshqalarning fikriga qanday ta'sir qilishini izohlaydi. NLP yaxshiroq fikrlashi va yanada muvaffaqiyatli xulq-atvorni rivojlantirish uchun kundalik tilni qo'llashimizga yordam beradi. Dasturlash: fikrlarimiz va tanamizning odatiy faoliyati. Bu kompyuter muayyan ishlarni bajarish uchun dasturlashtirilganidek, o'z fikrlarimiz va xatti-harakatlarimizni qanday dasturlashimiz mumkinligini ko'rsatadi" (Tuz 2002, 140). Mazkur ishning boshqa neyrolingvistik tadqiqotlardan farqi shundaki, unda kishilarning nutqi bilan bog'liq nuqsonlarni bartaraf etish choralari qo'llaniladi. Ya'ni nutqida nuqsoni bor kishilar NLP yordamida ushbu nuqsonning bartaraf etilishiga erishadi. Ushbu tadqiqot ham bir necha sohalarini o'zida birlashtirishi va nutqida nuqsoni borlarni kompleks davolash choralarni qo'llashi bilan ahamiyatlidir.

O.Tanridag'ning "Neyrologiya va nutq-til buzilishlari: umumiy tushunchalar va ilovalar" (Nörobilim ve Dil-Konuşma Bozuklukları: Ortak Kavramlar ve Uygulamaları) nomli darslik kitobida neyrologiya va nutq terapiyasi sohalarining umumiy tushunchalari va amaliyotlarini tanishtirish va bu sohada mavjud bo'lgan bo'shliqni ko'p qirrali bilimlarni uzatish orqali to'ldirishga qaratish, hamda nevrologiya tarixining ilk kunlaridan boshlab paydo bo'lgan va bu munosabatlarni boshidanoq bilmagan holda nevrologiya ta'limini to'liqsiz qilib qo'ygan til va nutq funktsiyalari haqida batafsil ma'lumot beriladi. Olim o'zining darslik-kitobida nevrologiya sohasi bilan bog'liq nutq buzilishlarining tilshunoslarsiz o'rganib bo'linmasligi va bu bir necha soha vakillarining birlashuvisiz amalga oshmasligini ta'kidlaydi. Kitobning birinchi qismida nevrologiyaga oid til va nutq terapiyasi tushunchalari va amaliyotlarining ilmiy asosini tashkil etuvchi asosiy miya ma'lumotlari muhokama qilinadi. Kitobning ikkinchi qismi til va logopediya sohasiga oid tushuncha va amaliyotlarga bag'ishlangan. Ushbu bo'limlar nutq terapiyasida nevrologik yondashuvning ahamiyati, orttirilgan til, o'qish va yozish buzilishlari, ravonlik buzilishi, disleksiya, vosita nutqining buzilishi, nutq tovushining buzilishi, til rivojlanishining buzilishi va ovozning buzilishini o'z ichiga oladi (Tanridag' 2023). So'nggi yillarda turk neyrolingvistika sohasida yaratilgan salmoqli darslik deb atash mumkin bo'lgan ushbu qo'llanma nevrologiya, logopediya va lingvistikani hamkorlikda ishlashga chorlaydi va shundagina nutqdagi muammolarga yechim topish mumkinligini aytadi. Zero, bu uch soha birlashmay turib nutqdagi buzilishlarning bartaraf

etilishining imkoni yo'q.

Yuqorida neyrolingvistika sohasining dunyo, jumladan turk tilshunosligida o'rganilishi haqida ma'lumot berar ekanmiz, bu sohaning eng muammoli tarafi bir nechta sohaning birlashgan holda ishlamayotgani shuning natijasida ko'plab muammolar bartaraf bo'lmayotganligiga guvoh bo'ldik.

Adabiyotlar

- Abduazizov, A. (2010). O'zbek tili fonologiyasi va morfonologiyasi. – Toshkent.
- Lesser, R., Algar, L., (1995). Towards combining the cognitive neuropsychological and pragmatic in aphasia therapy. Neuropsychological Rehabilitation, 5 (1/2).
- Korkmaz, B. (2005). Dil ve Beyin. Çocuklarda Dil ve Konuşma Bozuklukları. –İstanbul.
- Sadiyeva, G. (2004). Beyin Hasarı Geçiren Türk Hastaların Dil Bozukluklarının Dilbilim Açısından İncelenmesi. bilig, Güz / , sayı 31.
- Ergen, G. (2019). Afazi değerlendirme testi'nin farklı dil testleriyle korelasyonunun incelenmesi ve token testi'nin standardizasyonu, geçerlik ve güvenirlik çalışması. Yüksek lisans tezi. –İstanbul.
- Tuz, M.V. (2002). U.Ü. Kişisel mükemmeliği yakalamada nöro linguistik programlama (nlp) tekniği// Fen-edebiyat fakültesi sosyal bilimler dergisi Yıl: 3, Sayı: 3, S. 138.
- Tanrıdağ, O. (2023). Nörobilim ve Dil-Konuşma Bozuklukları: Ortak Kavramlar ve Uygulamaları. – İstanbul: "Nobel Kitabevi".

About neurolinguistic research in world and Turkish linguistics

Mirzayeva Go'zal¹

Annotation

The article provided information about neurolinguistics research in the world, especially in Turkish linguistics, from the first views of scientists to the present day. The first views on the identification of pathologies in language and speech, the ways of their solution and the problems in this

¹ *Mirzayeva Guzal* – Doctoral student of Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi.

E-mail: guzelmirzayeva77@gmail.com

For reference: Mirzayeva G. About neurolinguistic research in world and Turkish linguistics. *Uzbekistan: language and culture. Linguistics*. 2024-2: 132-141.

field were told.

Keywords: *neurolinguistics, language, speech, brain, left hemisphere and right hemisphere, neuro linguistic programming (NLP).*

References

- Abduazizov, A. (2010). Phonology and morphonology of the Uzbek language. –Tashkent.
- Lesser, R., Algar, L. 1995. Towards combining the cognitive neuropsychological and pragmatic in aphasia therapy. Neuropsychological Rehabilitation, 5 (1/2).
- Korkmaz, B. (2005). Language and Brain. Language and Speech Disorders in Children. –Istanbul.
- Sadiyeva, G. (2004). Linguistic Investigation of Language Disorders in Turkish Patients with Brain Injury. bilig, Fall / issue 31.
- Ergen G. (2019). Investigation of the correlation of the aphasia assessment test with different language tests and the standardization, validity and reliability study of the token test. master's thesis. – Istanbul.
- Tuz, M.V. (2002). U.U. Neuro linguistic programming (nlp) technique in achieving personal excellence // faculty of sciences and literature journal of social sciences Year: 3, Issue: 3.
- Tanrıdağ, O. (2023). Neuroscience and Speech-Language Disorders: Common Concepts and Applications. –Istanbul “Nobel Bookstore”.

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

O'zbekiston: til va madaniyat (O'zTM) – zamonaviy O'zbekiston (sobiq Turkiston) bilan bog'liq bevosita Markaziy Osiyo mintaqasini birlashtiradigan til, tarix, san'at, etnografiya, madaniyat va ijtimoiy fanlar sohalarini qamrab olgan ilmiy jurnaldir. O'zTM munozarali, zamonaviy, innovatsion, konseptual jihatdan qiziqarli, original mavzudagi ilmiy tadqiqotlarni nashr qiladi. Jurnal lingvistika, adabiyotshunoslik, tarjimashunoslik, din, falsafa, ilohiyot, fan, ta'lim, metodika, sotsiologiya, psixologiya, tarix, madaniyat, san'at, etnologiya, etnografiya, antropologiyaga oid ilmiy yo'nalishdagi maqolalar va taqrizlar hamda konferensiya hisobotlarini qabul qiladi.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo'lyozmalar o'zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, boshqa turkiy tillarda ham qabul qilinadi. Agar muallif o'z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr ettirmoqchi bo'lsa, unda qo'lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etilishi lozim.

Qo'lyozmalar MS Word (.doc) formatida (uzlangcult@gmail.com) elektron pochtasiga yuboriladi. Iqtiboslar va izohlar uchun MS Word menejerini qo'llash mumkin.

Barcha qo'lyozmalar tahririyatga muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma'lumot bilan taqdim etiladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig'i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o'ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo'lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantiriladi. Maqola matni 3 000–5 000 so'zdan iborat bo'lishi kerak.

O'zbek va ingliz tillarida 100–150 so'zdan iborat abstrakt (Abstrakt) va 5–10 so'zdan kam bo'lmagan kalit so'zlar (o'zbek va ingliz tillarida). Abstraktda maqolaning qisqacha mazmuni va dolzarbligi, tadqiqot natijalari aks etishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati 5 sahifadan oshmasligi kerak.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo'lishi mumkin) 1500 so'zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so'ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo'limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to'q bo'yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o'zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tilda yozilgan bo'lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – to'q bo'yoqda, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki" shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qavs ichida () satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satr boshidan, boshqa barcha qatorlari xatboshidan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

V.1. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

Matnda qo'lyozma (toshbosma)ga havola berish:

[Xondamir, Makorim, 17^a]

VII.2. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Qudratullayev, Hasan. 2018. *Boburning adabiy-estetik olami*. Toshkent: Ma'naviyat.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Qudratullayev 2018, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Sirojiddinov 2011 (a), 99]

[Sirojiddinov 2011 (b), 67]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Abdurahmonov, G'anijon, Alibek Rustamov. 1984. *Navoiy tilining grammatik xususiyatlari*. Toshkent: Fan.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdurahmonov, Rustamov 1984, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq muallifi bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismi to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda, birinchi muallifning ismi yozilib, davomida *va boshqalar* deb ko'rsatiladi:

[Familiya va boshqalar nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Abdug'afurov, Abdurashid. 2016. "Badoye' ul-bidoya"ning tuzilish sanasi". *XX asr o'zbek mumtoz adabiyotshunosligi*, Olim To'laboyev muharrirligida, 174–184. Toshkent: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdug'afurov 2016, 176]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL. Foydalanilgan sana.

Mamatov, Ulug'bek. 2018. *O'zbekiston madaniyatida tarixiy janrdagi tasviriy san'at asarlari*. Toshkent: Mumtoz so'z. <https://kitobxon.com/uz/catalog/sanat/>. 12.03.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mamatov 2018, 11]

Ikki mualliftomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2017, 19-hujjat]

VII.3. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi". *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari.

Mahmudov, Nizomiddin. 2013. "Termin, badiiy so'z va metafora". *O'zbek tili va adabiyoti* 4: 3 – 8.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mahmudov, 2013, 5]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi". *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Aminov, Hasan. 2018. "O'zbekiston san'atida temuriylar siymosi". *O'zbekistonda xorijiy tillar* 2: 246 – 253. doi: 10.36078/1596780051.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Aminov 2018, 248]

7.4. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi

“O‘zbekiston adabiyoti va san’ati” gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro‘yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo‘yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo‘lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko‘rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr sanasi. Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. “Jomiy “Xamsa” yozganmi?.” *O‘zbekiston adabiyoti va san’ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Jabborov, Rustam. 2019. “Navoiyning Tabrizda yashagan xorazmlik kotibi”. *UZA: O‘zbekiston Milliy axborot agentligi*, 08.12. <https://uza.uz/uz>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Jabborov 2010, 17]

Maqola so‘ngida foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro‘yxati ikki qismdan iborat bo‘lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko‘rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini “*The Chicago Manual of Style, 16th Edition*” qo‘llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko‘rib olishingiz mumkin.

GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS

Uzbekistan: Language and Culture is an academic journal, publishing research in linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies. We aim to publish cutting edge, innovative, conceptually interesting, original case studies and new research, which shape and lead debates in multifaceted studies. We do not publish economic analyses or policy papers. Any

opinions and views expressed in publications are the opinions and views of the authors, and the publishers are not responsible for the views/ reviews of the contributors.

The journal is published four times a year. The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcomed. In addition to research articles, the journal welcomes book reviews, literature overviews, conference reports and research project announcements.

1. General

- Submission Guideline

1. Manuscripts may be submitted at any time during the year. However, if the author wishes to have his/her manuscript published in a certain issue of the journal, the submission should be made at least five months in advance of the proposed publication date.

2) Manuscripts should be submitted by email (uzlangcult@gmail.com) as an attachment in MS Word document (.doc) format and use MS Word Source.

3) All manuscripts should be submitted with a cover page including an email address, a mailing address and a short introduction about the author(s) /contributor(s)'.

2. Manuscript format

1) The main texts should be written in Times New Roman font, 12 point, and single-spaced in 44 pagination with 1-inch margins.

2) Submissions must follow the author-date system of The Chicago Manual of Style, 16th Edition.

3) Quotations are given in brackets in the text.

4) A research article should normally be no more than 9,000 words in length, including the following contents:

- an abstract of 150-200 words (in English, Russian, and Uzbek) and seven to ten keywords;

- a list of references of no more than five (5) pages;

- tables and figures, if any.

5) A book review should generally be about 1,500 English words (or other languages) in length, and must include the heading and closing in the following format:

- Heading: Title of the Book. By Author's Name(s). City of Publication: Publisher Name, Year. pp. Price, ISBN:, (hardcover/paperback).

- Closing: Book reviewer's name, affiliation and postal address at the end.

6) Style Points Headings. Limit: Four levels.

Level 1. Title Style (e.g. the first letter of each word upper case, except prepositions), Bold, and 14 point.

Level 2. Title Style, Italics, 14 Point.

Level 3. Modified "down" style (first letter upper case, or first letter of first two words if the first word is an article), Bold, and 12 point.

Level 4. Modified down style, Bold, 11 point.

3. Style and Usage

1) Translation

- Translated excerpts from classical texts or non-English sources should be annotated with clarification of its original/published language and translator. Likewise, "Author's own" translations of quoted texts should be noted as such.

- The author is expected to provide an English translation of key terms in the work, rather than a translator without expertise in the subject.

- Excerpts or quoted texts from published translation will not be edited. However, UzLC editors may query or modify translations of key terms or texts provided by the author.

- Where necessary, short supplementary information such as dates, an item in its original characters, or the Romanized form of a non-English item, may be included.

- Names of foreign publishers, and titles of sources published in a foreign language should primarily appear in Romanized form without translation. However, if necessary, a translation may be added in brackets ([]).

2) Names and Terms

- Place Names (foreign):

Designation for division of areas should be either translated or hyphenated after the given area name.

Designation for geographical/structure names are not hyphenated, and appear without the equivalent English term.

Institutional names are considered proper nouns. Their names should appear following the preference of the individual institutions.

3) The descriptive designation of a period is usually lowercase, except for proper names or traditionally capitalized terms.

4. Quotation

1) Block Quotations:

- A block quotation should start with double line spacing and an indentation from the left margin. From the second paragraph of the block quotation, additional paragraph indentation is needed.

Texts in block quotation should be written in Times New Roman 10 pts., and not be entirely italicized.

5. Others

1) There is one space after sentence punctuation and not two.

2) The end parenthesis, closing quotation mark, and footnote numbers come after the sentence punctuation.

3) For parentheses within parentheses, use brackets ([]).

6. Basic Citation Format

The following examples illustrate citations using the **author-date** system. Each example of a reference list entry is accompanied by an example of a corresponding parenthetical citation in the text. For more details and many more examples, see chapter 15 of *The Chicago Manual of Style*.

BOOK

Reference List (hanging indent):

Pollan, Michael. 2006. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of How Eating Has Evolved*. New York: Penguin.

In Text Cite:

[Pollan 2006, 99–100]

Reference List (hanging indent):

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. 2007. *The War: An Intimate History, 1941–1945*. New York: Knopf.

In Text Cite:

[Ward and Burns 2007, 52]

For four or more authors, list all of the authors in the reference list; in the text, list only the first author, followed by et al. (“and others”):

[Barnes et al. 2010, 847]

Reference List (hanging indent) book chapter:

Kelly, John D. 2010. “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War.” In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press.

In Text Cite:

[Kelly 2010, 77]

Chapter of an edited volume originally published elsewhere (as in primary sources):

Reference List (hanging indent) book originally published elsewhere:

Cicero, Quintus Tullius. 1986. “Handbook on Canvassing for the Consulship.” In *Rome: Late Republic and Principate*, edited by Walter Emil Kaegi Jr. and Peter White. Vol. 2 of University of Chicago Readings in Western Civilization, edited by John Boyer and Julius Kirshner, 33–46. Chicago: University of Chicago Press. Originally published in Evelyn S. Shuckburgh, trans., *The Letters of Cicero*, vol. 1 (London: George Bell & Sons, 1908).

In Text Cite:

[Cicero 1986, 35]

BOOK PUBLISHED ELECTRONICALLY

If a book is available in more than one format, cite the version you consulted. For books consulted online, list a URL; include an access date only if one is required by your discipline. If no fixed page numbers are available, you can include a section title or a chapter or other number.

Reference List (hanging indent):

Austen, Jane. 2007. *Pride and Prejudice: A Novel in Five Books*. New York: Penguin Classics. Kindle edition.

In Text Cite:

[Austen 2007, 101]

Reference List (hanging indent):

Kurland, Philip B., and Ralph Lerner, eds. 1987. *The Founders' Constitution*.

Chicago: University of Chicago Press. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders>

In Text Cite:

[Kurland and Lerner, chap. 10, doc. 19]

JOURNAL ARTICLE
Article in a print journal

In the text, list the specific page numbers consulted, if any. In the reference list entry, list the page range for the whole article.

Reference List (hanging indent):

Weinstein, Joshua I. 2009. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104:439–58.

In text cite:

[Weinstein 2009, 440]

Article in an online journal

Include a DOI if the journal lists one. A DOI is a permanent ID that, when appended to <http://dx.doi.org/> in the address bar of an Internet browser, will lead to the source. If no DOI is available, list a URL. Include an access date only if one is required by your discipline.

Reference List (hanging indent):

Kossinets, Gueorgi, and Duncan J. Watts. 2009. "Origins of Homophily in an Evolving Social Network." *American Journal of Sociology* 115:405–50. doi:10.1086/599247.

In text cite:

[Kossinets and Watts 2009, 411]

Article in a newspaper or popular magazine

Newspaper and magazine articles may be cited in running text ("As Sheryl Stolberg and Robert Pear noted in a New York Times article on February 27, 2010..."); they are commonly omitted from a reference list. The following examples show more formal versions of the citations. If you consulted the article online, include a URL; include an access date only if your discipline requires one. If no author is identified, begin the citation with the article title.

Reference List (hanging indent):

Mendelsohn, Daniel. 2010. "But Enough about Me." *New Yorker*, January 25.

In text cite:

[Mendelsohn 2010, 68]

Reference List (hanging indent):

Stolberg, Sheryl Gay, and Robert Pear. 2010. "Wary Centrists Posing Challenge in Health Care Vote." *New York Times*, February 27. <http://www.nytimes.com/2010/02/28/us/politics/28health.html>.

In text cite:

[Stolberg and Pear 2010, 12]

WEBSITE

A citation to website content can often be limited to a mention in the text (“As of July 19, 2008, the McDonald’s Corporation listed on its website . . .”). If a more formal citation is desired, it may be cited as in the examples below. Because such content is subject to change, include an access date or, if available, a date that the site was last modified. In the absence of a date of publication, use the access date or last-modified date as the basis of the citation.

Bibliography (hanging indent):

Google. 2009. “Google Privacy Policy.” Last modified March 11. <http://www.google.com/intl/en/privacypolicy.html>.

In text cite:

[Google 2009]

Reference List (hanging indent):

McDonald’s Corporation. 2008. “McDonald’s Happy Meal Toy Safety Facts.” <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

In text cite:

[McDonald’s 2008]

Jurnal 2017-yil 26-oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot
va axborot agentligi tomonidan № 0936 raqam bilan ro'yxatdan o'tgan.
Tahririyatga kelgan maqolalar mualliflarga qaytarilmaydi.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc)
dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan ro'yxatga
kiritilgan (30.10.2021. № 308/6).

Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos
Hojib ko'chasi 103-uy.

Telefonlar: +99871 281-45-11, +99871 281-41-93.

Website: www.linguistics.tsuul.uz

E-mail: linguistics@navoiy-uni.uz
linguistics1navoiy@gmail.ru

Bosishga 25.03.2024-yilda ruxsat etildi.
Bichimi 70x100 1/16, Ofset bosma. "Cambria" garniturasi.
Nashr b.t. 10,25.

"O'zbekiston: til va madaniyat" jurnali tahririyatida
tayyorlandi va sahifalandi.

"YASHNOBOD NASHR" bosmaxonasida chop etildi.

Adadi 300 nusxa. Buyurtma №54

Bosmaxona manzili: Toshkent shahar Yashnobod tumani,
58-a harbiy shaharcha.